

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 9, Issue 2, June 2021, p. 101-123

Received	Reviewed	Published	Doi Number
06.05.2021	24.05.2021	30.06.2021	10.29228/ijlet.51292

Comparison of Nâbî's Hayriyye with Sadî Şirazî's Gülîstan and Bostan in Terms of Child and Education

Esmâ DUMANLI KADIZADE¹ & Seda AĞAN²

ABSTRACT

Children's literature is a literature that affecting the growth and development of people in childhood, appealing to their feelings, thoughts and enjoyment, entertains while educating to children. Because of "child" always has an important place in Turkish literature and children's literature, even so not fully suitable for contemporary children's education, in this context many writers and poets wrote works in oral and written works. In this paper, in terms of children and education concepts, it is aimed to compare poet Nâbî's works the named Hayriyye, with Sadî Şirazî's Gülîstan and Bostan. The universe of the study is consisting of classical works and children's literature works that give moral and counseling messages to children and parents, and the paradigm of the study is Nâbî's work named Hayriyye and Sadî Şirazî's works named Gülîstan and Bostan. The research was limited to Nâbî's work named Hayriyye and Sadî Şirazî's works named Gülîstan and Bostan, and these works were discussed by comparing with the concepts of child and education in terms of educational messages and advice. The method of document analysis was used in the evaluation, and as a result of the evaluation, it was determined that both works contain positive concepts that can be used in child education in terms of both the development and upbringing of the child and determining their personality and characters. This situation has led to the conclusion that the analysed works are sources that can be benefited for children's literature.

Key Words: Child, Education, Science, Role Model, Nabî, Hayriyye, Sâdî, Gülîstan, Bostan

Çocuk ve Eğitim Açısından Nâbî'nin Hayriyye'si ile Sadî Şirazî'nin Gülîstan ve Bostan'ının Karşılaştırılması

ÖZET

Çocuk edebiyatı; çocukluk çağında bulunan insanların büyüme ve gelişmelerine etki eden, duygu, düşünce ve zevklerine hitap eden; çocukları eğitirken eğlendiren bir edebiyattır. Türk edebiyatında ve çocuk edebiyatında 'çocuk' her zaman önemli bir yere sahip olduğundan sözlü ve yazılı eserlerde birçok yazar- şair çağdaş çocuk eğitimine tam olarak uygun olmasa da bu bağlamda eserler kaleme almışlardır. Bu çalışmada bu bağlamdaki eserleri kaleme alan sanatçılar arasında yer alan 17. Yüzyıl şairlerinden şair Nâbî'nin Hayriyye adlı eseri ile 12. yy. sonlarına doğru Sadî Şirazî'nin Gülîstan ve Bostan adlı eserlerinin çocuk ve eğitim kavramları açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın evrenini çocuklara, ebeveynlere ahlaki ve öğütsel iletiler veren, eğitsel değer taşıyan klasik eserler ve çocuk edebiyatı eserleri, örneklemini ise Nâbî'nin Hayriyye adlı eseri ile Sadî Şirazî'nin Gülîstan ve Bostan adlı eserleri oluşturmaktadır. Araştırma Nâbî'nin Hayriyye adlı eseri ile Sadî Şirazî'nin Gülîstan ve Bostan adlı eserleriyle sınırlı tutulmuş ve bu eserler, bünyesinde barındırdıkları eğitsel iletiler, öğütler açısından çocuk ve eğitim kavramlarıyla ilişkilendirilerek karşılaştırmak suretiyle ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmede doküman analizi yönteminden yararlanılmış ve değerlendirme sonucunda her iki eserde de hem çocuğun gelişimi ve yetişmesi hem de kişilik ve karakterlerinin belirlenmesi açısından çocuk eğitiminde kullanılabilecek olumlu kavramların yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum incelenen eserlerin çocuk edebiyatı için başvurulabilecek kaynaklar olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, eğitim, ilim, örnek insan, Nabî, Hayriyye, Sâdî, Gülîstan, Bostan.

¹ Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, esmakadizade@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6882-6234

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, sedaagan.7332@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1112-6330

1.Giriş

Çocuk; Oğuzkan (2000:2), iki yaşından ergenlik yaşına kadar süren büyüme devresi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız veya erkek, Şimşek (2002: 13) doğumla ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan küçük insan, gibi tanımlarla kaynaklarda belirtilmektedir. Çocuğun ruhsal, duygusal ve dil gelişimini etkileyen, estetik ihtiyacını karşılamada önemli bir rol üstlenen edebiyat ise; duygu, düşünce ve düşlerin yazılı ve sözlü anlatımı (Kıbrıs, 2000:1) olarak tanımlanmaktadır. Edebiyatı bir araç olarak gören ve ondan beslenen eğitim ise, bireyde istendik yönde davranış değişikliği oluşturma süreci olarak tanımlanabilir. Toplumlar tarafından oluşturulan bilgi, deneyim ve kültür birikimlerinin nesilden nesle aktarılması belli bir sistem çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu sistemi ise, eğitim sağlamaktadır. Eğitim bu amacı gerçekleştirirken en etkileyici araç olarak ise edebiyattan yararlanmaktadır. Edebiyat kelimesinin kök itibarıyla “terbiye-eğitim” anlamına gelen “edeb” sözcüğünden geliyor olması da aralarında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bazı yazarlar eserlerini, insanları eğitmek, nasıl yaşanılması gerektiğinin ayrıntılarını göstermek için kaleme almaktadırlar (Kalfa, 2013: 109). Eğitimin öncelikli hedef kitlesi çocuklar olduğundan edebiyatın çocukların eğitim, eğlenme, estetik gibi ihtiyaçlarını karşılayan bir alan olarak çocuk edebiyatı doğmuştur.

Çocuk edebiyatını, Oğuzkan (2000: 3) “çocukluk çağında bulunan insanların hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı eserlerin bütünü”, Şirin (1994: 11) ise, “çocukların ilk çocukluktan (2-6 yaş) çocukluk dönemi sonuna kadar yaşanan çocukluk çağlarına özgü duyarlıkların yalın bir anlatım ve çocuksu bir eda içinde dile getirilmesiyle oluşan bir edebiyat türü.” olarak tanımlamaktadır. Edebiyatın ihtiyaçtan doğduğu gerçeği çocuk edebiyatı için de geçerli bir husustur. Çocuk edebiyatı çocukların büyüme ve gelişmelerine, duygu ve düşüncelerine hitap eden onları eğlendirirken eğiten bir işlev yüklenmektedir. Çocuğun duyuşsal, bilişsel ve devinişsel gelişimlerine bu denli etki eden bir edebiyatın çocuğun eğitilmesinde de önemli bir yeri olduğu muhakkaktır. Uludağ (2009: 776) “Çocuk, çocuklukta nasıl bir eğitime tâbi tutulursa, büyüdüğünde de o eğitime göre hareket edecektir. İçinde yaşadığı topluma karşı uymak zorunda olduğu sorumlulukların bilincini de yine çocukluk döneminde kendisine sunulacak eğitim sayesinde kazanacaktır” der. Bu yönüyle çocuk edebiyatı yazarları ve nihayetinde onların eserleri çocuğa sunulacak eğitimin en önemli boyutunu oluşturmaktadır.

Çocuk eğitimi ile ilgili çalışmalar, ortaya konulan eserler ise çok eski dönemlerden itibaren özellikle Batı’da fark edilmiştir. Dünyada çocuk edebiyatı ve eğitiminin başlangıcı ise 15. Yüzyılda ninni ve masal türleriyle kendini göstermiştir. 15 yüzyılda İngiliz matbaacı Caxton’un ilk kez İngiliz halkı için küçük cep masalları basması, 16. Yüzyıl sonlarına doğru Fransa’da yaşayan Charles Perrault’un halk ağzında dolaşan masalları derleyip bastırması, çocuk yayıncılığının öncülüğünü oluşturmaktadır. Günümüzde de pek çok ülkede sevilerek okunan Kül Kedisi, Parmak Çocuk, Kırmızı Başlıklı Kız, Çizmeli Kedi, Uyuyan Güzel gibi eserler önce İngiltere daha sonra da Almanya’da çocuklar için yazılan eserler olarak basılır. 1774 yılında John Newbery’nin “ A Little Pretty Pocket Book” (Küçük Şirin Cep Kitabı), 18. Yüzyılın ikinci yarısında ise Sarah Trimer ile başlayan öğretici ve eğitici yayınlar varlıklarını sürdürürler. Bu dönemlerde matbaanın icadıyla birlikte çocuk edebiyatı ürünlerinin niceliği artsa da nitelik açısından pek ilerleme kaydedilmemiştir. Çocuk edebiyatı ve çocuk eğitimi ile ilgili ilk ciddi çalışmayı yapan Jean Jacques Rousseau’nun, Emile adlı eseriyle fikirleri yanlış yorumlanır, birbirini ardınca çocuklara yönelik didaktik eser ortaya çıkar. J. J. Rousseau Emile adlı eserini kaleme alırken hayat tecrübelerinden yola çıkar. Eğitime ayrı bir önem veren bir yaklaşımla söz konusu eserde eğitimin uygulanmasında ailenin de rolünü ortaya koymaya çalışır. Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişiminde

önemli bir paya sahip olan Nâbî de J. J. Rousseau ile aynı dönemde yaşamış ve çocuk eğitiminde ailenin önemini belirtirken oğlu Ebü'l-Hayr Mehmet Çelebi'yi model almaktadır. Türkiye'de her ne kadar çocuk edebiyatının tarihsel seyri Tanzimat Dönemi ile başlatılsa da daha önceki dönemlerde de çocuğu ilgilendiren, gelişimini etkileyen ve eğitiminde rol oynayan eserler kaleme alınmıştır. Bunların en güzel örneklerinden birisi, 12. yüzyıl sonlarına doğru Sadî Şirazî tarafından kaleme alınan ve içinde barındırdığı ahlaki öğütlerle çocuk eğitimini ilgilendiren Gülistan ve Bostan adlı eserlerdir. Gülistan ve Bostan'ın 1928'e kadar okullarda ders kitabı olarak okutulması Türk eğitiminde, çocuk yetiştirilmesinde önemli birer kaynak olduğunu gözler önüne sermektedir. Nâbî ve Sadî'nin ileri sürdüğü eğitsel iletiler, sadece kendi dönemlerinde değil günümüz toplumsal değer yargılarının çocuğa ya da ebeveynlere olumlu bir şekilde yerleşmesi açısından da dikkat çekmektedir.

1.2.Nâbî ve 'Hayriyye'

17. yy. Türk Edebiyatına oluşturduğu hikemi şiir tarzıyla damgasını vuran Nâbî, 1642 yılında Urfa'da doğmuştur. Hayriyye adlı mesnevisinin 69. beytinde asıl adının Yusuf olduğunu ifade etmektedir.

Seni itdi kereminden i'tâ

Pederün Yûsuf-ı Nâbî"ye Hudâ (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.67)

[Allah kereminden seni, baban Yusuf NABÎ'ye verdi.]

Nâbî, klasik edebiyatta başlattığı ekol ile eserleriyle ve kişiliğiyle Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olmuş, hem kendi dönemindeki hem de kendinden sonraki yüzyıllarda çok sayıda şairi etkilemiştir. Nâbî, her şeyden önce bir fikir adamıdır. Diğer divan şairlerinden farkı, fikri söz sanatı ile süslemeden doğrudan söylemek yolunu tercih etmesidir. Dili, anlatımı ve üslubu kendine özgü olan şairin didaktik anlatımı çoğu zaman sanat kaygısına tercih ederek sözü etkili ve kalıcı kullanmasına olanak sağlamıştır. Nâbî'nin dili ve üslubu hakkında İ. Aladdin (1933:1132), "Denilebilir ki Nabi, muayyen bir sisteme sahip olmamakla beraber filozof bir şairdir. Nazmı çok selis, dili zamanına göre hayli açık, üslubu çok kuvvetli ve üstadçadır." demektedir.

Nâbî'nin devrindeki şairlerin şiir anlayışlarını beğenmemesi ve çağdaşlarını şiire yenilik getirememekle suçlaması, onun içinde barındırdığı şairlik yaratılışı ve Osmanlı toplumunun o dönemdeki bozulmuş düzeni şiirde o zamana kadar söylemiş ve yazmış olanların yolunda ilerleyerek Türk şiirinde yeni bir fikir akımı oluşturmasını sağlamıştır. Buradan hareketle Nâbî'yi farklı kılan bir diğer hususun döneminde pek rastlanmayan hikmet ve fikir unsurlarını eserlerine yansıtması denilebilir. Bu konuda A. Karahan (1987: 60) "Nâbî, kendi zamanına kadar klasik edebiyatımızda yeteri kadar işlenmemiş, hayatı, haksızlıkları, ıstapları, sakatlıkları en güzel yazı Türkçesiyle dile getirmesini bilmiş ve başarmış şairimizdir." Nâbî bu yönüyle yenilikçi ve aydın kimliğe ulaşarak topluma yönelik yazarak genellikle tecrübelerini aktarmıştır.

Nâbî, divan edebiyatı şairleri içinde eğitime ayrıca önem veren bir şair olmuştur. Hayatı boyunca yetişmeyi ve geleceğe hazır olmak için gerekli şartların yerine getirilmesini önemseyen bir görüşle eserler kaleme almıştır. Eserlerinde eğitimin önemi ve gerekliliğini temel nokta olarak görmüş ve eğitim süreci boyunca yerine getirmesi gereken sorumlulukları model gösterme, örneklendirme yollarıyla somutlaştırmaya çalışmıştır.

Nâbî'nin pedagojik görüşler öne seren ve eğitime yönelik en dikkat çeken eseri Hayriyye'sidir. Gerçek adı 'Hayriyye-i Nâbî' olan eser çocuk eğitimi açısından büyük önem teşkil etmektedir. Eserin edebi niteliği kalitesini yazarın hayat tecrübesini ve birikimlerini yansıtmasından kaynaklanmaktadır.

Yazıldığı dönemde ve uzun yıllar sonra çocuk ve eğitim algısını ortaya koyan eser dönemin sosyal yaşamı hakkında da başlıca bilgi kaynağı olarak nitelendirilmektedir. Nâbî, Hayriyye adlı eserinde kendi oğluna verdiği öğütlerden hareketle ilim ve eğitimin önemi, çocuğa ait nitelikler, çocuğun yetiştirilme tarzı, örnek-ideal insanın özellikleri gibi önemli noktaları ele almaktadır.

Hayriyye, teknik olarak Divan şiirinin mesnevi nazım şekliyle ve aruzun “feilatun feilatun feilun” kalıbıyla kaleme alınmıştır. 1674 beyitten meydana gelen bu eserde devrin çocuk edebiyatı anlayışı, çocuk eğitimi yönündeki düşünceleri ve çocuğun kim olduğuna yönelik tanımlamaları dikkat çekicidir (Pala, 2003).

Hayriyye Nâbî ’nin yedi yaşındaki oğlu Ebu’l-Hayr Mehmet Çelebi için yazdığı nasihatname türünün Türk edebiyatındaki en tanınmış örneklerinden biridir. 35 bölümden meydana gelen ve dönemine göre oldukça sade bir dille yazılan eser 1701 yılında telif edilmiştir. Nâbî, edebiyatımızın ilk pedagoji eserlerinden sayılan (Tökel, 2004: 2) Hayriyye adlı eseri, oğluna öğüt vermek için manzum bir şekilde kaleme alır. Muhatabının yine oğlu olduğu Hayriyye adlı eserini Nâbî, hem kendi dönemi hem de günümüz için de değişmez dersler, nasihatler ve düşüncelerle süsler. Eseri yazdığı yıllarda 61 yaşında olan Nâbî yaşamı boyunca edindiği tecrübe ve birikimleri yedi yaşındaki oğlu Mehmet aracılığı ile tüm çocuklara ve gençlere aktarmak istemektedir.

1.2. Sadî Şirazî ve Gülistan ve Bostan

İran edebiyatının şahsiyetlerinden olan Sadî, Şiraz’da 1184 yılı civarında doğmuş, yüz yıldan fazla yaşamış, hayatının ilk üçte birinde tahsille meşgul olmuş, ikinci üçte birini seyahatle geçirmiş, kalanını da ibadete ayırmış şiir ile fikri hayatı birleştiren önemli ahlakçı ve eğitimcidir. Sadî, 1292 yılında Şiraz’da vefat etmiştir. Asıl adının Ebu Abdillah Müşerrifüddin bin Muslih olduğu söylenmektedir. Sadi mahlasının kendisine babasının Atabeğ Ebuşunca’a veya kendisinin Atabeğ Ebubekir’in oğlu Sa’d’e intisabıyla ilgili olduğunu söyleyenler de mevcuttur (İlaydın, 1991: 3).

Bilginler yetiştirmiş bir soya mensup olarak bilinen Sadî babasının ve daha sonra annesinin ölümüyle tahsiline Şiraz’da başlamıştır. Daha sonra Bağdat’ta devrin en parlak kurumlarından olan ve ünlü Selçuklu veziri Nizamülmülk tarafından kurulan Nizamiye medresesinde devam etmiştir. Eserlerinden hareketle dini bir terbiye aldığı düşünülen Sadî, hayatı öğretici ve düşündürücü olarak görmektedir. Gittiği yerlerde tanınmış mistiklerle sohbetler eder, insanlar arasına karışmaktan kendini alamaz. Seyahatlere düşkünlüğünün hayatı sevmesine bağlanan şairin Kaşgar, Yemen, Kufe, Kudüs çölleri, Şam gibi birçok yerde çeşitli insanlarla karşılaştığı eserlerinden- kaynaklardan ulaşılan bilgiler arasındadır. Seyahatlerinin arasında çalışmanın amacı itibarıyla dikkat çeken bir hususun burada paylaşılması yerinde olacaktır. İlaydın (1991: 5),” Mağrip memleketlerinde bir okulun önünden geçer, öğretmenlerin ve öğrencilerin durumuyla ilgilenir.” Buradan hareketle Sadî’nin gezilerinde dahi eğitim ve öğrenci-çocuklara olan ilgisinin olduğu apaçık ortadadır. 1256 yıllarında Şiraz’a yerleşen Sadi vaktinin çoğunu tekkede okuyup yazmakla, ibadet etmekle ve ziyaretleri kabul etmekle geçirir.

Sadî’nin eserleri konusunu hayattan alır. Düşünce ve birikimlerine kaynak olarak hayatı alan şair insanı, hayatın siyaset, askerlik, terbiye, muâşeret, aşk, Tanrı gibi önemli konularını olduğu gibi derinleştirmeden anlatmaya çalışmıştır. Sadi fertleri, bireyleri yalnız olarak değil; toplumun birer parçası olarak ele alır. Bu toplumun içinde bulunan üyeler (hükümdarlar, vezirler, memurlar, askerler, şairler vb.) rolünü görevine göre almaktadır. Sadî, toplum düzeninin korunmasının yaşamda geçerli olan kuralların uygulanmasıyla sağlanacağı görüşündedir. Sadî’ye göre bu düzenin korunmasında iyiler mükâfatlandırılmalı, kötüler ise cezalandırılmalıdır. Yaşamı pratik yönleriyle ele alan şair, öze

varmayı düşünmeyerek hayatı facialı ve gülünç yönlerinin kendisinde telkin ettiği düşünceleri belirtmeye çalışmıştır. Her insan ve kurumun toplum düzeni ve fertlerin mutluluğunu sağlamak için yararlı bir vazifede olması gerektiğini savunur. Tasavvuf ve tarikatların de halka hizmet etmekten başka bir şey olmadığını belirtir.

Sadî'nin mutlu insan ve saadetin temelinde ruhun ve mana'nın saadeti yatmaktadır. Sadî'ye göre saadet sadece maddenin, suretin huzuru değil, dünyada elde edildikten sonra ölümün ötesinde de devam eden saadettir. Sadi insanların dünyada buna hazırlık yapmasını ve mezara elinde ışıkla girmesini önerir. Bunun ilk merhalesini de nefis olarak adlandırdığı tutkuları yenmek olarak görür. Sadî için nefisle mücadele mühim bir konudur. Tutkularını dizginleyemeyen insanı toy ata benzeterek onun bilinmez tehlikelere gittiğini söyler. İlaydın (1991: 7) "Tutkuların dizginlerine hâkim olabilmek, gerçek insanın, adil, kanaatkâr, mütevazı ve feylesof (bilge) insanın gönül eri'nin şiarı olmalıdır. Terbiyenin gayesi budur. İnsana göz, kulak, akıl ve irade bunun için verilmiştir." İlaydın'ın Sadî'nin görüşlerini ele aldığı bu düşünceden hareketle şaire göre nefsin yenilmesiyle gerçek mutluluğun başlayacağına ulaşılabılır. Sadî'nin tasavvuf anlayışının sosyal ve terbiyevi olmasının kanıtı olarak nefsini yenen insanın özellikleri gösterilebilir. Sadî'ye göre bu insan artık kendini zaafllara kaptırmayacak, başkalarına zarar vermeyecek seviyeye ulaşacaktır. Kendine ve çevresine faydalı ve iyi olan bu insanın ruhunda hakikat gerçek yerini bulacaktır. Her şeyi Tanrı'nın ilahi takdirine bağlayan Sadî insan olarak görevinin elinden geleni yapmak ve istemek olduğunu da belirtir. Sadî uzun tecrübelerinden sonra vardığı neticeleri, sezdiği gerçekleri çocukların bile anlayabileceği basitlik ve sadelikle serbest, teklifsiz anlatmanın yolunu keşfetmiştir. Bu yolu keşfettiği Gülistan ve Bostan adlı önemli eserleri çalışmaya temel teşkil etmektedir.

Sadî- i Şirazî tarafından yazılan Bostan ve Gülistan adlı eserler, İran'ın Fars bölgesinde hüküm süren Salgurlular'dan Ebubekir b. Sa'd b. Zengi'ye sunulmuştur (Güven, 2014: 508). 1257 yılında mesnevi biçiminde yazılmış olan Bostan, bir başlangıç ve 10 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler ise şunlardır: Adalet ve Hükümdarlık, Cömertlik, Aşk ve Erenlerin Sevgileri, Gönülsüzlük, Rıza, Kanaat, Terbiyenin Tesiri, Şükür, Tövbe, Münacat ve Kitabın Sonu. Her bölüm küçük küçük konuşmalardan ve hikâyelerden meydana gelmiştir. Konuşmaların çoğu didaktik- öğretici nitelik taşımaktadır. Hikâyelerin sonu ise ibret alınacak bir sonuca bağlanmaktadır. İlaydın'a (1989: 4) göre Bostan adlı eserde ele alınan başlıca konular ise şunlardır: "Siyaset, askerlik, cemiyet ahlakı, aşk, terbiye, ferdi ahlak, yaşama kaideleri, dünya karşısında insan, Tanrı karşısında insan. " Ülkemizde Bostan'la ilgili en yaygın ve dikkat çekici çeviri 1934 yılında Kilisli Muallim Rifat Bilge ile 1947 yılında Hikmet İlaydın'ın yapmış oldukları çevirilerdir (Karaismailoğlu, 1992).

1258 yılında yazılan Gülistan, Bostan'dan daha çok tanınmıştır. Nesir-nazım karışık olan bu kitap, bir başlangıç ve sekiz bölümden ibarettir. Başlangıçta münacat ve na't, kitabın yazılış sebebi, ithaf edildiği Atabeğ Ebubekir hakkında bir medhiye ve benzerleri vardır. Bölümleri şunlardır: Padişahların Tabiatı, Dervişleri Ahlakı, Kanaatin Fazileti, Susmanın Faydaları, Aşk ve Gençlik, Zayıflık ve İhtiyarlık, Terbiyenin Tesiri, Sohbetin Kuralları ve Kitabın Sonu. İlk yedi bölümde hikâyecikler ve bunları takip eden mensur, manzum neticeler, Sekizinci Bölümde yaşama ve muaşeretle ilgili mensur ve manzum vecizeler, öğütler vardır. Eserin temeli nesirdir. Bu ustaca nesrin en belirgin yönü, tabiiliği ve rahatlığıdır (İlaydın, 1991: 10). Gülistan'ın çevirisi ise 1946 yılında Hikmet İlaydın, 1958 yılında da Kilisli Muallim Rifat Bilge tarafından yapılmıştır (Yazıcı, 1996). Gülistan ve Bostan, terbiyevi ve ahlâki kitaplar olup, Türk eğitim tarihini özellikle ilgilendirmektedir. Çünkü Sadî Tariku'l Edep (1453) 'in yazarı Amasyalı Hüseyinoğlu Ali, Ziya Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Mehmet Akif vb. gibi Türk düşünür

ve edipleri bazı devlet adamlarını derinden etkilemiştir. Gülistan ve Bostan, 1928' e okullarımızda Farsça dersleri okuma kitabı olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Gülistan mektep ve medrese öğrencilerinin Farsça öğrenmek için birçok parçalarını ezberledikleri klasik bir yapıtı (Akyüz, 2014).

Sadî, eserlerini genellikle faydalı olmak amacıyla yazdığı için eğitimsel ve öğütsel görüleri ileri sürmüştür. Prof. İsa Sadık'ın Sadî'nin eğitimsel görüşlerine yer verdiği "İran Eğitim Tarihi" ve Türk edebiyatında İbrahim Alaeddin Gövsa 'nın 1925 yılında Tedrisat Mecmua'sında "Terbiye Noktai Nazarından Gülistan" başlıklı yazısı Sadî'nin eğitimsel yönünün incelendiği eserlerdir.

Eski okullarımızda Gülistan'ın tam metni değil, daha çok, mistik ve dini konularda seçme parçalar okutulur, sosyal konular üzerinde durulmazdı. Hatta eserin "aşk ve gençliğe dair" başlığını taşıyan beşinci bölümü kitaplara alınmazdı. Çünkü bu bölümde bazı tabii olmayan aşk hikâyeleri vardır (Akyüz, 2014: 115).

Gülistan ve Bostan adlı eserler barındırdığı eğitici unsurlar ve içerdiği değerler nedeniyle gerek Türkçe gerek başka dillerde birçok tercüme tabi tutulmuştur. Akyüz (2014: 119), "Gülistan ve Bostan'da yer alan ferdin genel davranışları konusundaki görüşlerin bizde yaşama ve görgü kuralları olarak yüzyıllarca benimsendiğini söyleyebiliriz. Çocuk terbiyesi ile ilgili görüşleri de derin ve sürekli izler bırakmıştır" der."

Zavotçu (2009) "Sa'di, Düşüncesi ve Etkileri" başlıklı çalışmasında, Sadî'nin Bostân ve Gülistân adlı eserlerinde yer alan hikâyelerin konu ve kahraman itibarıyla renkli bir görünüme sahip olduğunu, bu eserlerin kıssadan hisse amaçlı küçük hikâyelerinde öğüt ve telkinlerde bulunduğunu belirtir. Sadî'nin mahlasının anlamı uyarınca, her iki eserinde de ahlâk dersi veren öğretmen kimliği ile insanlara yaşama sevinci ve direnci verir. Toplumun her kesiminden insanın öyküsünün anıldığı hikâyeleri barındıran Gülistan ve Bostan adlı eserlerin yazarı Sadî hakkında Zavotçu'nun (2009: 57) genel değerlendirmesi ise "Hikâyeyi insanları eğitmede bir araç olarak kullanan Sa'dî âyet, hadîs, atasözü ve deyimlerle destekli, mana ve yargı yüklü küçük hikâyelerde mutluluğun yolunu, insanlığın gereğini, iyilik ve doğruluğun erdemini, kısaca hayatı okuyucuya kavratmaya çalışır. Doğu ve Batı çevrilen eserleri ile farklı ülke edebiyatlarındaki etkisi O'nun büyüklüğünün göstergeleridir." şeklindedir.

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Yapılan bu çalışma betimsel bir çalışma olup nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nâbî'nin Hayriyye adlı eseri ile Sadî Şirazî'nin Gülistan ve Bostan adlı eserleri çocuk ve eğitim açılarından değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar." (Yıldırım ve Şimşek, 2013; 217). Veriler ise betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini çocuklara, ebeveynlere ahlaki ve öğütsel iletiler veren, eğitsel değer taşıyan klasik eserler ve çocuk edebiyatı eserleri oluşturmaktadır. Örneklemine ise, Nâbî'nin Hayriyye adlı eseri ile Sadî Şirazî'nin Gülistan ve Bostan adlı eserleri oluşturmaktadır.

2.3. Sınırlılıklar

Araştırma Nâbî'nin Hayriyye adlı eseri ile Sadî Şirazî'nin Gülistan ve Bostan adlı eserleriyle sınırlı tutulmuştur. Söz konusu eserler içerisinde barındırdıkları eğitsel iletiler, öğütler açısından çocuk ve eğitim açısından ilişkilendirilerek karşılaştırmak suretiyle ele alınmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Nâbî'nin Hayriyye'sinde ve Sadî'nin Gülistan ve Bostan'ında Çocuk Kavramının ve Örnek İnsan Tipinin Karşılaştırılması

Söz konusu çalışmaya temel teşkil eden eserlerden biri olan Hayriyye adlı eser Nâbî'nin oğlu Mehmet'e verdiği öğüt-nasihatlerden hareketle Nâbî'nin ahlak anlayışı çerçevesinde oluşturmaya çalıştığı örnek insan tipi ile Sadî'nin Gülistan ve Bostan'ında ahlaki ve eğitsel öğütlerden hareketle oluşturmaya çalıştığı örnek insan tipi karşılaştırılarak çocuk kavramı-gelişimi-eğitimi açısından incelenecektir. Çocuk-eğitim ilişkisi ve Nâbî'nin çocuğa bakışı açısından Hayriyye adlı eser yazıldığı dönemde Türk-İslam toplumunda geçerli olan ahlak ve davranış kurallarını çocuğu merkeze alan bir yaklaşımla, çocuğu örnek olacak biçimde yetiştirmeyi ele alması bakımından söz konusunun çalışma için önem arz etmektedir. Ertop,(1977: 14) "Hayriyye, yeni yetişen bir gence kültür, eğitim kazandırma, dünya görüşü verme, gösterme amacıyla yazılmıştır." Bu görüşten hareketle Nâbî'nin Osmanlı Müslüman çocukları için uygun görülen, benimsenen ve günümüze gelinceye kadar etkisinin hala devam ettiği öğütleri ve görüşleri çocuk ve eğitim açısından irdelenmiştir.

Nâbî oğluna öğütler verirken, adım örnek insan portresini çizmektedir. Nâbî ve Sadî'nin ahlak anlayışı çerçevesinde örnek insanı oluşturmalarını muhatap olan çocukların yetişmesinde ve ebeveynlerin bu açılardan çocuğa yaklaşımının belirlenmesinde önemlidir. Her iki yazarın da örnek insan zarfında ileri sürdüğü görüşlerin çocukların ve yetişkinlerin toplumun değer yargılarını anlamasını sağlamada ve çocuğun geleceğinin oluşumunda etkisi bulunmaktadır. Nâbî ve Sadî'nin örnek insan tipinden-çocuktan beklediği davranış biçimleri ve ahlak kuralları şu şekilde sıralanabilir:

- Nâbî'ye göre bir çocukta bulunması gereken temel özelliklerden ilki İslam dininin gereklerini bilmesi ve bunları yerine getirmesidir. Çocuk eğitiminde ve gelişiminde ilk sırayı dinin gereklerine veren Nâbî 'Nazm-ı icmâl-i şurûti'l islâm'adlı bölümde çocuğa işlediklerinin sonunu düşünerek davrandığında manevi ve dini yönden geliştireceğini belirtir. Çocuğun mutlu olabilmesi için Müslümanlığın şartlarını yerine getirmesi gerektiğinden bahseder.

İdüp encâm-ı ümûrın tedbîr

Eyleye hâne-i dînin ta'mîr (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.106)

[İşlediklerinin daima sonunu düşün ve böylece din evin onarılmış olsun.]

İtdi endâze-i hikmetle kıyâm

Penc-erkânı-ı binâ-yı İslâm (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.107)

[İslam yapısının beş temeli hikmet ölçüsüyle yükseldi.]

Bu binâ içre olan râhatdur

Taşrası pâ-zede-i âfetdür (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.108)

[Bu binanın içinde olan kişi rahattır. Dışı ise fenalıkların ayağı altında kalmıştır.]

Nâbî'nin ayrıca diğer bölümlerde namaz, abdest, zekât, sadaka, hac ve kelime-i şehadet gibi dini gereklerin yerine getirilmesi yönünde telkinlerde bulunduğu da görülmektedir.

Sadî'nin örnek insan tipi ve ahlak anlayışı ise evrensel ve İslami kökenlidir. Akyüz (2014: 116) "Sadî bütün insanlara hitap eden bir hümanisttir; o Kuran'dan, hadislerden de örnek verir, çünkü Sadî aynı zamanda Sünnî ve dindar bir Müslümandır. Fakat o riyakâr sofilere de şiddetle çatar ve ibadette aşırılığı tasvip etmez: Yapılan bir iyiliği ibadetten üstün görür." Nâbî örnek insan tipinde ilk şart olarak ibadet gereklerinin bilinmesini ve yerine getirmesini beklerken Sadî ile bu konuda bulunduğu nokta ise görüşlerinin temelinde yatan İslâm düşüncesidir denilebilir. Sadî'nin Bostan adlı eserinde "Rızaya Dair" adlı bölümde geçen 'Oruç Tutan Çocuk' ve Terbiyenin Tesirine Dair adlı bölümde 'Abdest Almayı Öğreten Abit' adlı hikâyede söz konusu ibadetlere değinilmektedir. Gülistan adlı eserde ise zekât ibadetine değinerek, bireye yarar sağlayacağını dile getirmektedir.

" *Hatem-i Tai kalmadı, ama yüce ebediyen iyilikle meşhur kalacak. Ver malının zekâtını: Fazla dallarını bağcı budayınca, asma daha çok üzüm getirir.*" (Gülistan, s.127)

Ayrıca Sadî, Bostan adlı eserde gençleri ibadet etmeye davet etmektedir:

" *Ey genç, ibadet yoluna bugünden gir; yarın ihtiyarların ve ihtiyardan gençlik gelmez. Şimdi gönlün huzur içinde, gücün kuvvetin yerinde: şu halde meydan genişken bir top çek.*" (Bostan, s. 312).

Çocuğun geleceğe hazırlık yapması ve mutlu olması için Nâbî; oğlundan hareketle hem tüm çocuklara hem de tüm Müslümanlara bu hususları bildirmek ister. Sadî ise hümanist bir anlayışla eserlerinde İslâm dininin gereklerine değinmektedir. Nâbî'nin ve Sadî'nin tüm insanların İslâm dininin temel prensiplerini bilmesini istemesinin nedeni inanç olgusu ve çocukların-insanların ilerde kazanmasını istediği olumlu davranışlarla açıklanabilir. Sadî, İslâm dininin temel prensiplerini yansıtmakla birlikte ibadette aşırılık hususunda Nâbî ile ayrı düşmektedir. Eğitim açısından bakıldığında ise, çocuğun ayrı ve özel bir yaş grubu olarak düşünülmemiş olması, yetişkinlerden beklenen aynı davranış kalıbının çocuktan da beklenmesi ve çocuğun manevi değerleri alacağı gelişim döneminin farklı olması Nâbî'nin bu düşüncesinde tartışmaya yol açabileceği söylenebilir. Ancak bununla birlikte ailenin oluşturacağı yetişkin modelinin çocuğun davranışları üzerinde olumlu-olumsuz etkisi olacağı da bir gerçektir.

- Nâbî, irfanla donanmış, hemcinsleriyle ilişkilerinde dürüst, iyi, yumuşak huylu, olgun, alçakgönüllü uyumlu bir insan tipini özlemektedir (Kaplan, 2009: 71). Nâbî insan ilişkilerinin temelinde yer alan iyi huylu olma, hoşgörü, alçakgönüllülük gibi unsurları oğlu zarfında tüm çocuklara ve insanlığa nasihat ederek sunması çocukların yaşamında bu ilkelere icap etmesini kolaylaştıracak ve hayatları boyunca faydalarını göreceği birikimler olacağını söylemek ister.

Nâbî ' Der- beyân-ı şeref-i hulk-i hasen' Güzel huyun şerefi hakkındaki' bölümünde bu özelliklerden bahseder:

Meskenet hasletin eyle a'dâd

Ol mülâyim-dil ü dervîş- nihâd (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.551)

[Yoksun olduğun iyi huyları bir say hele! Sonra da mülâyim gönüllü ve derviş meşrep ol.]

Ol ganî-tab'u tevâzû'-pîşe

Sol gülistân-ı felâha rîşe (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.552)

[Huyca zengin, alışkanlıkça alçakgönüllü ol da böylece kurtuluş gülistanına kök sal.]

Sana hilm ü edep ü hüsn-i sülûk

İder ahrârı zarûrî memlûk (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.553)

[Yumuşaklık terbiye ve iyi yolda olmak, hür olanları bile zaruri olarak sana köle ederek onları sana çeker.]

Sadî'nin Gülistan ve Bostan adlı eserinde ise,

“ Benim huyum sana hoş gelmiyorsa, sen iyi huyunu elden bırakma.” (Gülistan, s.287)

“ İnsan insanlardan iyilik umar. Ben geçtim senin iyiliğinden yeter ki bana kötülük etme.” (Gülistan, s.172)

“Kötü huylu kimse öyle bir düşmanın eline düşmüştür ki, nereye gitse onun azabının pençesinden kurtulamaz.” (Gülistan, s.257)

“ İnsanı inciten kişiden daha bahtsız kimse yoktur. Ona musibet gününde kimse yar olmaz.” (Gülistan, s.261)

“Gönül alan güzel huylu çavuş, adam inciten fakihden daha iyidir.” (Gülistan, s. 277)

“Sen hür gönüllü iyi insanların yolunda yürü. Mademki ayaktasın, düşenin elini tut.” (Bostan, s.107)

“Kötülük etme. Sonra iyi olan dostundan da fenalık görürsün. Kötülük tohumundan iyi bir meyve hâsıl olmaz.” (Bostan, s.117)

“Gücün yettiği kadar iyilik et. Sadî'den sana söz, senden hayır kalsın.” (Bostan, s. 128)

Sadî ise eserlerinde iyi huylu olmak, kötülük etmemek, insanları incitmemek gibi davranışlara değinmektedir. İnsanları inciten kişilerin şanslı olamayacağı, kötü huylu kimsenin düşman elinde olduğu anlatmaya çalışmıştır. Nâbî ve Sadî güzel ve iyi huylu olmanın erdemlerine aynı bakış açısıyla yaklaşmışlardır. İnsanlara yaşamlarında karşılaştıkları olay ve durumlarda nasıl davranmaları gerektiğine yönelik nasihatlerde bulunmuşlardır. Çocuk kavramı açısından bakılacak olursa yetişme döneminde çevresindeki kişileri model alma ve iyilik-güzel huy gibi erdemleri kazanmada katkı sağlamada etkili olacağı sonucuna ulaşılabilir.

- Nâbî'nin örnek insanı komşularıyla ve insanlarla iyi geçinen, kibirli olmayan, kin gütmeyen kimsedir. Ahlaklı yaşamın temelini oluşturan bu unsurların çocukta ve yetişkinlerde bulunması dayanışma, yardımlaşma, karşılıklı sevgi gibi duyguların oluşumunda ve gelişiminde yararlı olacaktır.

İmtizâc ile gözet hakk-ı civâr

Çekmesün kimse yüzünden âzâr (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.530)

[Konu komşuyla iyi geçinerek onların hakkını gözet! Kimse senden incinmesin.]

Eyle hâcetleri düşdükçe revâ

Sâyenî eyle melâz-ı zu'afâ (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.532)

[Sana ihtiyaçları oldukça onlara yardım et, civarını düşkünlerin sığınacakları bir yer haline getir.]

Kimseye bugz u adâvet itme

Terk-i âsâyişi âdet itme (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.533)

[Kimseye kin ve düşmanlık gütm! İyi geçinmeyi terk etmeyi de âdet edinme!]

Kimseye satma sakın izz ü celâl

İtmesün kimse seni istiskâl (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.576)

[Sakın kimseye büyüklük ve kibir satma ki kimse de sana saygısızlık yapmasın.]

Sadî Gülîstan ve Bostan adlı eserinde insanlarla (halkla) iyi geçinme, yardım etme hususuna genellikle padişahlarla ilgili anlattığı hikâyelerdeki eğitsel iletilerle değinmektedir.

“Bir padişah, tebaasına zulmü reva gördü mü, felaket gününde dostu dahi zorlu bir düşman kesilir. Halkla iyi geçin de düşmanın cenginden emin yaşa. Çünkü adaletli bir padişah için bütün tebaa askerdir.” (Gülîstan, s.34)

“Elinden geldiğince kimsenin kalbini tirmalama. Zira bu yolda dikenler vardır. Biçare fakirin işlerini yap. Çünkü senin de işlerin çıkar.” (Gülîstan, s.73)

“İddialı kimse kendinden başkasını göremez. Çünkü önünde kuruntu perdesi vardır. Eğer ona Tanrı’yı gören bir göz verilseydi, kendisinden daha aciz bir kimse göremezdi.” (Gülîstan, s.86)

“Esenlik günlerinde düşkünleri bırakma. Yoksul gönlü almak belayı savar. Dilenci yalvara yakara bir şey isteyince ver. Yoksa zalim zorla alır.” (Gülîstan, s.95)

“Halk zulüm içinde öldürmek doğru değildir. Çünkü o, saltanatın sığınağı ve dayanağıdır. Köylüye kendin için riayet etmelisin. Gönlü hoş edilen bir işçi daha çok iş yapar. Nihayet, kendisinden fazlasıyla iyilik gördüğün kimseye fenalık etmen insanlık değildir.” (Bostan, s.22)

“Padişahım sen yiğit gönüllü, güzel huylu ve lütufkâr ol. Tanrı sana nasıl saçıyor sen de halka öyle saç.” (Bostan, s.26)

“Düşkünlere zulmetmek insanlık değildir.” (Bostan, s.39)

“Sen hür gönüllü iyi insanların yolundan yürü. Mademki ayaktasın, düşenin elini tut. Biçareleri esirge. Allah adamları, gösterişi olmıyan dükkânın müşterisidirler.” (Bostan, s.107)

“Şehvet, kibir, hürs ve haset senin damarlarında kan, bedeninde can gibidir. Bu düşmanlar kuvvet buldular mı, senin hükmüne, senin düşüncene boyun eğmezler. Ama aklın pençesini keskin görünce hava ve hevesin inadı kalmaz.” (Bostan, s.250)

Nâbî'nin komşular ve diğer insanlar nazarında oluşturmaya çalıştığı örnek insan tipini Sadî ise, padişah üzerinden gerçekleştirmektedir. Sadî, padişahın ve padişahın arka perdesinde bütün insanların yardımsever, iyilikle kuşanmış, hürstan ve kibirden uzak olmalarını istemektedir. Sadî ve Nâbî'nin değinmek istedikleri ortak husus insanlara-halka iyi davranma, zulüm etmeme, kibirli olmama gibi erdemlerdir. Her iki eserde de bireyin güzel huylu olması bu hususlara bağlanmaktadır. Çocuk ve eğitim açısından bakıldığında ise, çocuğun böyle bir kişilikte olmasının sağlanması onun mutlu bir birey olarak toplumda yer almasını sağlayacaktır. İnsan olmanın temel gereklerini ifade eden bu durumlar sosyal yaşamımızda iletişimin yönünü belirlemesi açısından çocuğa sezdirilmesi gereken durumlar olarak ebeveynlerin karşısına çıkmaktadır.

- Nâbî'nin örnek insanının diğer bir özelliği utanma duygusuna sahip olmak ve edepli olmaktır. Nâbî insanın edebi gözettiğinde mutlu ve saygı değer bir birey olacağını ileri sürmektedir. Edepsiz insanı ise şeytan ve kötülük yolunda olan kimselere benzetmektedir.

Sende âmâde ise şerm ü edep

Olur, elbetde mürâata sebeb (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.579)

[Utanma duygusu ve edep sende mevcut iken elbette bunlar senin saygınlığına sebeptir.]

Edep ârâyîşidür insânun

Bî-edep tâbi'idür şeytânun (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.582)

[Edep insanın süsüdür. Edepsiz ise şeytanın izinden gidendir...]

- Sadî, ise Gülistan adlı eserinde edepli olmayı nasihat ederek edepsizliğin davranışlardaki yansımalarına değinmiştir. Edepsiz olan kişiyi bağırğan cahil, kötü cevherli taş gibi unsurlara benzeterek edepsiz konuşan kişinin bilgisinin değerli olmadığını ve hünerli insanlara kötülük etse bile bunun işe yaramayacağını anlatmaya çalışmıştır.

“Akıllı edepli ol; oyunu eğlenceyi bırak. Servetin bitince sıkıntı çekersin, pişman olursun.” (Gülistan, s. 223)

“Edepsizlikle bilgini yere seren bağırğan cahil, enseyi dikmiş. Bilmiyor ki savaş kösünün gümbürtüsü yanında hicaz ahengi sönük kalır.” (Gülistan, s.270)

“Hünerli bir kimse bir edepsizden ceza görürse gönlü incinmesin, huzuru kaçmasın. Kötü cevherli taş altın kâseyi kırınca ne taşın değeri artar, ne de altının değeri eksilir.” (Gülistan, s.269)

Sadî ve Nâbî en nihayetinde ölçülü davranmanın temel gereklerinden biri olan edepli olmanın insanların sosyal ilişkilerinde kötülüklerden uzak kalmasını sağlayacağı görüşündedir. Yetişkinlerin ve çocukların edep ve utanma duygusunu davranışlarına yansıtarak toplumda saygınlığını belirleyecekleri söylenebilir. Buradan hareketle edep unsurunun bireyde var olması kişiliğine olumlu etki yapması ve edep olgusunun da bireyde var olmaması kişinin iç kontrolünü gerçekleştirmesini engelleyerek olumsuz etki yapması muhtemeldir.

- Nâbî'nin örnek insanının konuşmasının nasıl olması gerektiğini de betimler. Sözü az söylemesi gerektiğini, manasının çok ve değerli olmasını, söylediği sözü tekrarlamamasını, kimseye sertlikle cevap vermemesini, ayıbını yüzüne vurmamasını öğütler. Bu insan gerektiğinde konuşmasını ve susmasını bilen ve insanlara öfke ile hitap etmeyen kişidir.

İt kelâmun ne kasîr ü ne tavîl

Gözle vaktin ne haff ol ne sakîl (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.613)

[Sözü ne kısa, ne de uzun söyle. Sözüün ne zaman söylenmesi gerektiğini iyi ayarla ve sözünde ne hafif ol, ne ağır.]

Söyledükde sözi itme tekrâr

Yâ meger zikr ola yâ istigfâr (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.615)

[Söylediğin bir şeyi iki defa söyleme. Tekrar edilecek söz ya zikir yahut Allah'tan bağışlamayı dileme sözü olmalıdır.]

Kimsenin aybını vurma yüzine

Gûşunu bâb-ı kabûl it sözine (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.619)

[Kimsenin ayıbını yüzüne vurma; bir kişi ayıplı olsa da onun sözünü sonuna kadar dinle.]

- Sadî, Nâbî'nin de önem verdiği susma, konuşma, sohbet ve söz söyleme konusuna ayrı bir hassasiyetle yaklaşarak Gülistan adlı eserde “ Susmanın Faydalarına Dair” ve “Sohbetin Kurallarına Dair” adlı bölümlerde; Bostan adlı eserde ise, “Terbiyenin Tesirine Dair” adlı bölümde ayrıyeten değinmektedir. Sadî toplumun bir parçası olan bireyin mutlu olmak için zamanında ve ölçülü konuşma erdemine erişmiş olmasıyla sağlanacağı görüşündedir. Sadî bireyin konuşmasından ve sözlerinden sorumlu olduğunu, düşünüp taşınarak konuşmanın gerekliliğini, insanların ayıplarının ortaya çıkarılmamasını öğütler.

“ Sen söylemedikçe kimsenin seninle işi yoktur. Ama söyleyince de sözüün delilini getirmelisin. ” (Gülistan, s. 168)

“Bir söz ne kadar tatlı, ne kadar gönül çekici olursa olsun, ne derece tasdiğe, övgüye layık bulunursa bulunsun, bir kere söyledin mi artık söyleme. Helvayı bir kere yerler, o kadar.” (Gülistan, s. 170)

“Her toplulukta söylenmesi uygun olmayan bir sözü gizlice dahi söylememeli.” (Gülistan, s. 252)

“Cevap verirken düşünmeyen söz çok zaman yanlış olur. Ya adam gibi sözünü akilla süslersin; ya hayvanlar gibi susar, oturursun.” (Gülistan, s. 263)

“İnsanların gizli ayıplarını ortaya atma; onları maskara edersin, kendini güvensiz.” (Gülistan, s.264)

“Hazırlanmadan söylenmemeli; ölçmeden biçmek olmaz. Yanlışı, doğruyu iyice düşünenler hazırcevap olan herzevekillerden üstündürler.” (Bostan, s. 205)

“İnsan gibi, akıllı konuşmak gerek. Yoksa hayvanlar gibi susmak daha iyi. İnsanoğlu konuşması ve akli ile tanınmıştır. Sen de papağan gibi konuş ama onun gibi cahil olma.” (Bostan, s. 253)

Sadî ve Nâbî'nin örnek insan tipinden ve ahlak anlayışından hareketle susma ve konuşma eylemlerinin erdeme dönüşmesi için çabaladıkları görülmektedir. Ölçülü ve zamanında konuşmanın gerekliliğinden yola çıkan iki yazar da aynı hususlara değinmişlerdir. Hem yetişkin hem de çocukların kazanması gereken ve toplum içerisinde kendini ifade edebilme yeterliliğinde etkin rol oynayan uygun-doğru söz söyleme ve yerinde konuşma davranışları kişilik gelişimine etki etmektedir. Bunun dışında konuşma ve düşünme arasındaki ilişkiden de anlaşılacağı üzere bu durumun çocuğun bilişsel gelişimine etki edeceği de ortadadır.

- Nâbî'nin örnek insanının diğer bir özelliği kanaat sahibi, tok gözlü olmasıdır. Nâbî 'Matlab-ı kâide-i istiğnâ' adlı bölümde açgözlü olmamasını, elindekiyle yetinmesini, kişinin rızkının kendini bulacağını, hırsına yenik düşmemesi gerektiğini öğütler. Çocuklara kazandırılması gereken en büyük erdemlerden olan bu özellikler çocuğun ileriki yaşamında az ile yetinmesini dolayısı ile mutlu olmasını sağlayacaktır. Toplumunu etkileyen ve huzuru bozan etkenlerden olan aç gözlülük sosyal ilişkilerde temel teşkil etmekte ve hem yetişkin hem çocuk tüm bireylerin karakterini olumsuz etkilemektedir.

Sâhib-i hırs u tama' rüsvâdur

Kimyâ-yı şeref istiğnâdur (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.480)

[Hırs ve tama sahibi olan kişi rezildir; şerefin kimyası (özü) tok gözlülüktür]

Rızk-ı maşûm olur elbet vâsil

Âb-ı rû dökmedür hâşıl (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.481)

[Sana ayrılmış olan rızık elbette seni bulur. Öyleyse aç gözlülüğün ele geçen yalnızca yüzü suyu dökmeştir.]

Çeşmüni hâtrımı eyle ganî

Kerem it olma gedâ-çeşm ü denî (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.503)

[Gözünü ve gönülünü zengin tut. Kerem et, açgözlü ve aşağılık olma.]

- Sadî tok gözlülük konusunu Bostan adlı eserde “Kanaate Dair” adlı bölümde, Gülistan adlı eserde ise “Kanaatin Faziletine Dair” adlı bölümde ayrıyeten ele almaktadır. Sadî'nin kanaat konusuna yaklaşımı nefis terbiyesi ile ilgilidir.

“On insan bir sofrada yemek yer, iki köpek bir leşin başında uyuşamaz. Hırs azgını, bir cihanla açtır; kanaat sahibi, bir ekmekle tok.” (Gülistan, s. 260)

“Ey servet sahipleri, eğer sizde insaf bizde kanaat bulunsaydı, dünyadan dilenme âdeti kalkardı.” (Gülîstan, s.128)

“Bir kuru ekmeğe, bir eski hırkaya kanaat edelim. Halkın minnet yükünden kendi mihnet yükümüz daha iyidir.”(Gülîstan, s. 129)

“Tanrı'nın verdiği talihe, rızka kanaat etmeyen kimse Onu bilmemiş, Ona ibadet etmemiş olur. Dünyayı dolaşan hırs azgımına haber ver ki adamı zengin eden şey kanaattir.” (Bostan, s.234)

“Ey akıl sahibi, kanaat baş yüceltir; lakin tamahla dolu olan bir baş, omuzdan kalkmaz.” (Bostan, s.237)

Sadî ve Nâbî söz konusu eserlerde örnek insan tipinden bekledikleri tok gözlülük ve elindekiyle yetinme erdemlerine aynı bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Her iki eserde de insan-çocuk “aza kanaat etmeyen, çoğu bulamaz.” düşüncesine yönlendirilmek istenmiştir. Huzurlu, akıl sahibi olmak isteyen bireyin yaşamında açgözlü olmaması, hırs düşmanına yenik düşmemesi gerektiği dile getirilmiştir. Çocuk ve eğitim açısından bakıldığında ise her iki eserin de çocuğun gelişimine etki edecek en önemli unsura vurgu yaptığı görülmektedir. Bireylerin bu karaktere sahip olmasının ya da kanaatli olma huyunu kazanmasının ilerdeki yaşamına olumlu şekilde bir yön vereceği düşüncesi söz konusu eserlerde mevcuttur.

- Nâbî'nin örnek insan tipinde dostluk, hediyeleşmek ve ikram kavramları da önemlidir. Ayrıca Nâbî 'Der- beyân-ı sıfat-ı hezl ü mizâh' adlı bölümde hezl (küfür derecesine kadar varan yergi) ve aşırıya kaçan şaka samimi dostluklarda bile kötülüğe yol açacağını söyler. Buradan hareketle dostlar arasında olmazsa olmaz olan güldürü unsurunun ilişkiye zarar vermeden gerçekleştirilmesi ve kırgınlık oluşmasına engel olunmasının gerekliliğine ulaşılabilir.

Yâ meger yâr-ı sadîkun ola ol

Bî-tekellüf olıcak eyle kabûl (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.504)

[Ancak sana ikram eden gerçekten sadık dostun olursa ve külfetsiz ikramda bulunursa kabul et.]

Sen dahı ana mükâfât eyle

Bir atâyile mücâzât eyle (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.505)

[Sen de o dostuna karşılık ver ve onu ikram ile mükâfatlandır.]

Eyleme hezl ü mizâhı pîşe

Düşürür dostlarını endîşe (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.510)

[küfür derecesine varan yergi) ve mizahı meslek edinme. Çünkü bunlar, dostlarını düşünceye ve gocunmaya sürükler.]

Asdikâya sebeb-i nefret olur

Âkıbet vâsita-i vahşet olur (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.512)

[Bunlar samimi dostlar için nefret sebebi olur. Sonunda mutlaka bir kötülüğe sebep olur.]

Hiç latîfe dime ol söz okına

Ki ucu hâtır-ı yâre tokına (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.514)

[Hele hele dostların kalbine saplanan bir söz okuna (yergi ve alaya), latife demek bile olmaz.]

- Sadî'nin örnek insan tipinde arkadaşlık ve dostluk konusuna, dostluğun önemine vurgu yapılmaktadır. Ancak Sadî dostluğu düşman olgusuyla kıyaslayarak okura sunmaktadır. Dostu kırmamaktan, dost ile gönül bağının güçlü olmasından bahsederken, dost olan bireylerin birbirlerinin düşmanlarından uzak durmaları gerektiğini öğütler.

"Dostlarının düşmanlarıyla dost olan, kendi dostlarını incitme arzusundadır. " (Gülistan, s.253)

"Bir ömürle kazanılan bir dostu bir anda gücendirmek yakışık almaz." (Gülistan, s.271)

"Dostunun düşmanı ile aynı evde oturan kimse, dostunun yabancı kalmasını hoş görmüş demektir. Senin evinde düşmanını gördükten sonra dostun oraya ayak basmaz, bunu bilmiyor musun?" (Bostan, s.323)

"Dostunla gönlün de, dilin de bir olsun ki düşmanın kökü kendi kendine kazılsın. Sanmam ki düşmanı sevindirmek için dostu kırmak iyi bir şey sayılsın." (Bostan, s.324)

Sadî ve Nâbî dost olgusuna farklı bakış açılarıyla yaklaşımlar da buluştukları ortak nokta dostluğun önemi ve gerekliliğidir. Arkadaşlık gibi önemli bir olgunun Nâbî ve Sadî tarafından dile getirilmesi çocuklara okulda, günlük yaşamlarında; yetişkinlere iş hayatında ya da sosyal çevrelerinde örnek olacak davranışları sergilemelerinde etkili olabileceği sonucuna ulaşılabilir. Çocuğun gelişim döneminde ve hayatının her evresinde kuracağı arkadaşlık ilişkisinin niteliğinin belirlenmesinde söz konusu öğütlerin yol gösterici olduğu da muhakkaktır.

- Nâbî örnek insanın 'Nehy-i âlûdegi-i kizb ü nifâk' adlı bölümde yalan söylemekten, yalan yere yemin etmekten ve ikiyüzlülükten sakınması gerektiğini söyler. Ayrıca Nâbî yalan dışında insanlar arasında söz getirip götürmenin çirkin bir huy olduğunu, dedikodunun zararlı olduğunu, başkalarının arkasından konuşup gıybet etmenin iyi bir alışkanlık olmadığını ve bu tür davranışların arkadaşlık, dostluk ilişkisine zarar vereceğinden bahseder.

İrtikâb itme sakın kizb ü durûg

Kim olur subh-ı mâkalünde fûrûg (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.835)

[Yalan ve aslı olmayan şeyi sakın söyleme ki kendi söz sabahında parlaklık olsun.]

Kitbdür asl-ı fesâdât-ı umûr

İrtikâb itmez anı ehl-i şuur (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.839)

[Bütün işlerinin bozukluğunun aslı yalandır. Akıl sahibi kişiler onu yapmaz.]

Eyleme kimseyi zemm ü gıybet

Aybdur âkıl olana bu sıfat (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.523)

[Kimseyi kötüleyip dedikodusunu yapma. Bunu yapmak akıllı kişiler için ayıptır.]

Zevki yok âlemi yok lezzeti yok

Günehi gayrı meâsîden çok (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.524)

[Dedikoduculuk ve başkasını kötülemenin zevki, gereği ve lezzeti yok. Üstelik günahı, diğer suçlardan da fazla.]

Dostlar olmaz olur senden emîn

Nâmun anılsa iderler nefrîn (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.525)

[Bunları yaparsan dostların senden emin olamazlar ve adın anıldıkça senden nefret ederler.]

İtme zinhâr sakın nakl-i kelâm

Olma pâzeng-i kelâm-ı nemmâm (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.1485)

[Sakın ha, söz taşıyıcılık yapma ve koğucunun sözüne postacı olma.]

Sadî de Nâbî ile benzer yaklaşımla yalan söylemekten sakınan, dedikodudan uzak duran bir insan modeli yaratmak ister. Yalan söyleyen ve insanlar hakkında kötü konuşan bireylerin günah işlediklerini, toplumda güvenilmez insan olarak algılanacaklarının altını çizer.

“İnsanların gizli ayıplarını ortaya atma; onları maskara edersin, kendini güvensiz.” (Gülistan, s.264)

“ Tam doğru olduğunu iyice bilmeden, sözü söylemek için ağzını açma. Doğru söyleyip de hapiste kalman, yalanla kurtulmandan daha iyidir.” , Yalan söylemek, çabanı düzelse bile izi kalan geçmez bir bereye benzer.” (Gülistan, s.282)

“İyi olsun kötü olsun hiçbir kimse için fena söyleme, ey aklı başında olan yiğit gönüllü! Yoksa fenayı kendine düşman edersin, iyiyi de kendine kötü yaparsın.” (Bostan, s.260)

Haramilik ve dedikoduculuk hakkında konuşan iki adamdan birisi haramiliği dedikodudan üstün görür: “ Evet, dedi, hırsızlar zorbalık ederler, ama hiç olmazsa yiğitlik zoruyla karınlarını doyurmuş olurlar. Fakat dedikodu yapan kimse, günah defterini kapkara ettiği halde gene bir şey yiyemeyen lâıyk olmayan adam değil midir?” (Bostan, s.261)

Sonuç olarak her iki eserde de insan ilişkilerini zedeleyen ve kötü etkileyen yalan söyleme, dedikodu yapma davranışı eleştirilmektedir. Çocuğu bu davranışlardan uzak tutmak, toplum içerisinde saygın bir yere gelmesi, insan ilişkilerinde mutlu bir yerde olması ve sağlam bir karakter yapısına ancak bu şekilde ulaşması açısından önem teşkil etmektedir.

- Nâbî'nin örnek insan tipinde kötü alışkanlıklar yoktur. Zararlı olan içki, alkol, uyuşturucu gibi maddelerin kullanımın bireyin ruh ve beden sağlığını olumsuz yönde etkileyeceğini ve toplumdaki saygınlığını düşüreceğini, insanları azdırıp onları kötü huylu, kötü sözlü edeceğini dile getirmektedir. Ebeveynleri ve çocukları bu konularda uyararak insanlara zararlı olan ve sosyal uyumu bozan bu konularda nefislerini dua ile terbiye etmeye davet etmektedir. Bu zararlı alışkanlıklarının sonucunun günaha ve kötülüklere sebep olduğuna işaret etmektedir. Eğitim kurumları ve aileler bu konuda üzerlerine düşen görevi yapmaya davet edilmektedir.

Olma dil-beste-i câm-ı gül-fâm

Ki ider âdemi rüsvây-ı enâm (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.656)

[Gül rengindeki kadehe sakın gönül bağlama ki o insanı bütün âleme rezil eder.]

Halk içinde sebab-i nefret olur

Katı bî-hürmet ü bî-izzet olur (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.657)

[Bu durum halk arasında nefrete sebep olduğu gibi, son derece de şerefsizlik ve saygısızlık uyandırır.]

Düşmeden dâm-ı günâha âr it

Olsa da der-akab istiğfâr it (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.663)

[Günah tuzağına düşmekten utan; eğer içki içip de bu tuzağa düşersen hemen arkasından tezce tövbede bulun, günahının affını dile.]

Ârif-i keyfe sakın olma zebûn

Olma âlûde-i bürs ü afyon (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.676)

[Keyif verici müskirat kullanmaya sakın kendini kaptırma ve sakın eroin ve afyon pisliğine bulaşma.]

Sadî, eserlerinde Nâbî kadar bu konuya yer vermese de içkinin kötü bir alışkanlık olduğunu, sarhoşluk durumunun toplum tarafından hoş karşılanmadığını yansıtmaktadır.

Dervişi'nin Oğlu adlı hikâyede, Sadî dervişi'nin sarhoş olan ve kavga çıkararak oğlunu hayırsız evlat olarak nitelendirmiştir. “ *En anlayışlı kimse, doğum vakti yüklü kadınların yılan doğurmaları, akıllı adam nazarında, hayırsız evlat doğurmalarından daha iyidir.* ” (Gülistan, s.228)

Müritlerden birinin şarap içen bir sofiyi gördüğünü mübarek bir zat'a anlatması: “ *Arkadaş, dedi, şefkatli dost böyle günlerde işe yarar. Hadi bakalım, o fena yerden getir onu. Yaptığı iş şeriatte yasak, tarikatte ayıptır. Onu adam gibi sırtına al, getir. Çünkü sarhoştur, selametini dizginini elinde değildir.* ” (Bostan, s.259)

Çocuk ve eğitim açısından bakıldığında Nâbî ve Sadî'nin sosyal düzeni bozan, bireyin sağlığını kötü etkileyen, günümüzde en önemli sorunlardan biri olan bağımlılık hususuna yaşadıkları dönemden itibaren yer vermeleri ebeveynleri bilinçlendirme açısından kayda değer bir durumdur. Ayrıca çocukların ya da bireylerin toplumda oluşturacakları kötü ve olumsuz etkiler belirtilerek toplumun bu zararlı alışkanlıklardan uzak tutulmaya çalışılması farkındalık kazandırmada etkili olabilir.

3.2. Nâbî 'nin Hayriyye'si ile Sadî'nin Gülistan ve Bostan'ında İlim-Eğitim Anlayışının Karşılaştırılması

Bu bölümde Nâbî'nin oğlu Mehmet'ten yola çıkarak uzun yıllar önce söylemiş olduğu ve Sadî'nin de söz konusu eserlerinde çocuklar için ortaya koyduğu eğitsel görüşleri irdelenecektir. Nâbî'nin ve Sadî'nin ilim-eğitim ilgili düşüncelerinin eğitim ve çocuğa katkısı belirlenmeye çalışılacaktır.

- Nâbî, Hayriyye adlı eserde nasihate muhatap olan oğluna-çocuğa olumlu yaklaşma tarzını hitap tarzında göstermektedir. Nâbî, oğlu Ebulhayr'a; ey oğul ifadesinden farklı olarak gözümün nuru, edep bahçesinin fidanı, sedef kulağını süsleyen inci, babasının gözünü ve gönlünü aydınlatan, kişiliğiyle Halep'i süsleyen gibi hitap cümleleriyle seslenerek ona duyduğu sevgiyi ve değeri ifade etmektedir.

Ey gül-i bâğçe-i bî-kem ü kâst

Pederi pîrûn iden kaddini râst (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.131)

[Ey eksiksiz ve noksansız bahçenin gülü! Ey yaşlı babasının boynunu doğrultan oğul!]

Aktepe (2005: 15-24), verilecek olan öğüdün dikkate alınması ve daha etkili olmasını sağlayan bu yöntem, aradan yüzyıllar geçmesine rağmen günümüz eğitim metotlarında göz ardı edilmiştir. Çocuğu mutlu kılacak eğitimde iltifat ve övgünün önemini gözler önüne seren yaklaşımı ise Nâbî uzun yıllar önce keşfetmiştir denilebilir. Ama Sadî'nin Gülistan ve Bostan'ında hikâyeler, nasihatler arasında seslenmelerde muhatap olunan kişiye göre bir hitap mevcuttur. “Ey karnı tok olan, Ey bilge, Ey rızık isteyen kimse, Ey menziline müştak olan” gibi kişinin özelliğine ve nasihatın konusuna göre bir seslenme mevcuttur. Nâbî 'nin oğluna karşı olumlu yaklaşımı Sadî'de bu açıdan bakıldığında hitap kitlesinin farklı olması sebebiyle mevcut değildir.

- Nâbî, Türk toplumunda önemsenen soy algısı ile çocuk gelişimi arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Çocuğun ailesi ve soyunun onun geleceğinde belirleyici rol oynadığı görüşündedir.

Hamdû-li"lleh nesebün âlîdür

İlm ile cedd ü ebün âlîdür (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.82)

[Çok şükür soyun yücedir ve baban ile ataların da ilim ile yükselmişlerdir.]

Nâbî oğluna yüce bir soydan geldiğini, atalarının bilgin olduğunu söyleyerek onun ilerde bu nedenlerden ötürü saygın ve iyi bir birey olacağını belirtmek ister.

- Akyüz (2014: 116)'e göre, Sâdî de ağır basan eğitim görüşü Aristocu görüştür. Sadî'nin genellikle biyolojizm ve nativizm(doğuşçuluk) ilkelerine dayanan bir insan tabiatı fikrini işlediğini savunur. Böylece ona göre 'iyi tabiat yaratılıştan gelir, sonradan kazanılmaz. Sadî eğitim-ilim ile ilgili görüşlerini Gülistan ve Bostan adlı eserlerin geneline serpiştirmekle beraber bu görüşlerinin çoğu 'Terbiyenin Tesiri' adlı bölümde yoğunluk kazanmıştır. Sadî'de Nabi ile benzerlik göstererek eğitimde soy ve ailenin önemine dikkat çekmektedir. Gülistan adlı eserde Vezirin Çocuğu adlı hikâyede vezir ahmak olan oğlunu terbiye etmesi için danışmana yollar. Fakat danışmanın çocuğu bir süre okutmasına rağmen çocuk akıllanmaz. Ve Sadî bu hikâyeyi su sözlerle sonlandırır:

" Cevherin özünde istidat varsa, ona terbiyenin tesiri olur. Aslı kötü olan demiri hiçbir cila iyi edemez. Yedi denizde yıkasan bile, köpek ıslandıkça daha pis olur. İsa'nın eşeğinin Mekke'ye götürsen, döndüğü zaman yine eşek olur." (Gülistan, s. 218)

Yine Gülistan adlı eserde, Haraminin oğlu adlı hikâyede bir eşkıya, hırsız çocuğunun tüm çabalara rağmen terbiye edilemeyeceği anlatılmaktadır. Yakalan hırsızlar padişahın huzuruna çıkarılır. Padişah hepsinin öldürülmesini ister fakat vezirlerden biri orada olan bir çocuğun öldürülmemesi için ricada bulunur. Padişah ise;

" Tıynetî kötü olan kişi iyilerin nurunu kabul etmez. Kabiliyetsizi terbiye etmek, kubbede ceviz durdurmak gibidir."

"iyisi mi bunların soyu sopu yok edilmeli kökleri kazınmalıdır. Çünkü ateşi söndürmeden bırakmak, engereği öldürüp yaorusunu alıkoymak akıllıların işi değildir." der.

Daha sonra vezir çocuğu eğitir ve terbiye eder. Aradan iki yıl geçtikten sonra delikanlı veziri ve iki oğlunu öldürüp servetini kaçıır. Babasının yerine hırsızların mağarasına yerleşir. Olaydan sonra padişah:

" Bir kimse kötü demirden iyi kılıç çıkarabilir mi? Soysuz adam terbiye ile insan olmaz ey bilge. Tabiatının letafetinde herkes müttefik iken, yağmur bile başda lale bitirir, çorak yerde çörçöp."(Gülistan, s. 28-30)

Sadî'nin bu görüşlerinden hareketle soy algısının çocuğun eğitiminde önemli rol oynadığına ulaşılabılır. Soyu iyi olmayan kişinin-çocuğun kötü demir gibi cila tutmayacağını, ne kadar çaba gösterilse de terbiye edilemeyeceği, soysuz insanın çorak yer gibi verimsiz, işe yaramaz olduğu Sadî tarafından anlatılmaktadır. Bu durum çocuğun ailesi-soyu iyiye de kötüye de bu etki çocuğun gelişiminde kendini belli etmektedir. Nâbî, Sadî kadar sert bir yaklaşımda bulunmamış, soy algısının iyi yönünden bakmaya çalışmıştır. Bu anlayış çocuk eğitiminde ailenin- kalıtımın önemi ve rolünü ortaya koymada dikkat çekici nitelik taşımaktadır.

- Nâbî kendisi de ilimle şöhret bulmuş bir âlim olduğundan 'Matlab-ı dâniş-i enva-ı ulûm' adlı bölümünde oğluna ilmin ancak çalışmayla olabileceğini savunmaktadır (Kaplan, 1995: 86).
"İlim ve çalışmanın birlikteliğini oğluna anlatmak için ebced hesabıyla kelime oyunları yapar, ilm ve sa'y kelimelerinin ebcedle sayısal değerlerinin aynı olduğunu ifade eder."

İlme sa'y eylememekden hazer it

İlm ü sa'y ikisi birdür nazar it (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.280)

[İlim yolunda çalışmamaktan kaçın. Bak ki ilim ile çalışma birdir. (İlm ve sa'y kelimeleri ebced hesabına göre 140 rakamını verir.)]

Müddeâya bu sühan şâhiddür

İlm ü sa'yün adedi vâhiddür (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.281)

[Bu söylediklerimin ispatına "İlim ve çalışma adedi birdir." Öz sözü delildir.]

Sadî ise Gülistan adlı eserinde 'Bilgenin Öğüdü' adlı hikâyede bir bilgenin oğluna verdiği öğütlerle görüşlerini ortaya koymaktadır. Bilge çocuklarına hüner öğrenmeleri gerektiğini, hünerin akan bir çeşme olduğunu anlatır. Hünersiz kişinin her gittiği yerde lokma toplayarak, sıkıntı çekeceğini belirtir. Akyüz (2014: 117) Gülistan ve Bostan'da çocukların "takva", "bilgi" ve "hüner" sahibi olarak yetiştirilmelerini tavsiye eder. Hünerden anlaşılan zanaattır, her yerde, her zaman, işe yarayacak altın bileziktir. Bilgili insan altın gibidir her yerde değeri bilinir."

Sadî çocukların sanat, meslek sahibi olmalarını nasihat etmektedir. Nâbî'de görülen çalışma anlayışına paralel olarak Sadi çocukların bilgi, ilim ve değer sahibi olabilmesini hünerli olmasına bağlamaktadır. Bu anlamda Nâbî çalışmanın önemini doğrudan vurgularken, Sadî ise bu durumu dolaylı yollardan yapmaktadır. Çünkü Sadî'nin anlayışına göre bakılacak olursa ilim ve hüner sahibi olmanın yolu da çalışmak ve çabalamaktan geçmektedir.

Nâbî'nin ilim öğrenme anlayışında ilmi Allah'ın sıfatlarından biri olarak görmesi dikkat çekmektedir. Nâbî ilim öğrenmenin önemini ve gerekliliğini açıklarken, Kuran-ı Kerimden bir ayet olan 'Rabbi zidni' - 'Ya Rabbi! İlmimi arttır.' (Kuran, Taha 114) ayet iktibasından, Resul-i Ekrem Efendimizin hadisinden yararlanmaktadır. Günümüz eğitim anlayışında da geçerli olan yaşam boyu öğrenme anlayışının Nâbî'de örnek gösterdiği unsurların var olduğu anlaşılmaktadır.

Sıfat-ı Hazret-i Mevlâ'dur ilm

Cümle evsâfdan a'lâdur ilm (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.283)

[İlim Allah'ın sıfatlarındandır ve dolayısıyla tüm sıfatların en yücesi ilim sıfatıdır. (İlim her şeyin üstündedir)]

Matlab-ı ilme çalış ol a'lem

Farzdur didi Resûl-i Ekrem (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.284)

[İlim öğrenmeye çalış ve bilgililerin bilgilisi ol. Resul-i Ekrem efendimiz ilim öğrenmenin farz olduğunu söyledi.]

Dahı emr eyledi ol sâhib-i ilm

"Mehdden lahde dek ol tâlib-i ilm" (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.285)

[Yine o ilim sahibi Peygamber dedi ki : "Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz!"]

İlm için oldı şeh-i hutta-i nûr

"Rabbi zidni" talebiyle me'mûr (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.286)

[Nur diyarlarının sultanı ilim hakkında "Rabbi zidni" isteğine memur oldu.]

Sadî'nin eğitime-ilme olan yaklaşımı da tıpkı Nâbî'de olduğu gibi din olgusu çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bilgin olan kişinin iyi bir amele sahip olması gerektiğini savunan Sadî, aynı zamanda öğrencinin öğrenmeye istekli olması gerektiğini de belirtmektedir. Günümüz eğitim anlayışında da geçerli olan öğrenmede güdülenme çağdaş yaklaşımlar doğmadan önce Sadî tarafından Gülistan adlı eserde gözler önüne serilmiştir.

" Birine 'Amelsiz bilgin neye benzer? ' dediler. –'Balsız arıya.' dedi." (Gülistan, s.278)

" İsteksiz öğrenci parasız âşıktır. Hünersiz zengin kanatsız kuştur. Amelsiz bilgin meyvesiz ağaçtır. Bilgisiz zahit kapısız evdir." (Gülistan, s. 277)

"İlim dini beslemek içindir, dünyayı yemek için değil." (Gülistan, s.250)

Sadî ile Nâbî'nin din açısından ilme yaklaşımları benzer olsa da vurgulamak istedikleri asıl nokta eğitimin gerekliliğidir. Her iki eserde de ilim önemli bir olgu olarak görülmüş ve öğrencinin istekli ve bilgili olması yönünde telkinlerde bulunulmuştur. Uzun yıllar öncesinde eğitim, öğrenme ve bilime değer veren ve gerekliliğini ortaya koyan eserlerdeki söz konusu iletiler yetişkinlerin-öğretmenlerin de dikkate alması gereken bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Nâbî cahillik ile ilim öğrenme kavramlarına da mukayeseli bir tarzla yaklaşmaktadır. Cahilliğin ilimle aşılabileceğini, insanın yükselmesinin ilim ve çalışmayla sağlanabileceğini belirtmektedir. Bu yolda çalışmanın oğlu Mehmet üzerinden tüm çocuk-gençlere olumlu davranışlar kazandıracağını belirtmek istemiştir.

Sa'y kul ilm-i şerîfe şeb ü rûz

Kalma hayvân-sıfat ol ilm-âmûz (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.279)

[Gece gündüz şerefli (mukaddes), ilimlere çalış ve hayvan gibi cahil kalma da ilim öğrenen ol.]

İlm bir lücce-i bî-sâhildür

Anda âlim geçinen câhildür (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.292)

[İlim sahili olmayan bir denizdir ki onun içinde âlim geçinenler gerçekte cahildir.]

Olma mahrûm-ı hayât-ı ebedî

İlm ile fark ideğör nûk ü bedî (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.294)

[Cahillik ile ebedi hayattan mahrum olma ve iyi ile kötüyü ilim vasıtasıyla birbirinden ayır.]

- Sadî ise bu noktada Nâbî gibi ilmin varlığı ile cahillik arasında bağ kurarken, bilginin uygulanmasına dikkat çekmektedir. Sadî, okunmayan kitabı taşıyan bireyleri oldukça sert bir şekilde eleştirerek öğrenmeye verdiği değeri belirtmek ister. Bilgini, araştıranı ve öğreneni öven Sadî'nin, eğitim yaparak yaşayarak öğrenme yönüne vurgu yaptığına ulaşılabılır.

" Ne kadar ilim öğrenirsen öğren, bildiğini yapmazsan cahilsin demek. Birkaç kitabı yüklenen hayvan, ne muhakik olur, ne de danışman. Sırtındaki odun mu, yoksa kitap mı, o boş kafalının haberi yoktur. " (Gülistan, s. 250)

"İlim öğrenip bildiğini yapmayan, tarlayı sürüp tohum ekmezene benzer." (Gülistan, s. 264)

"Mis koku veren şeydir; aktarın dediği değil. Bilgin, aktar tablasına benzer: sessizdir, hüneri görünür. Cahil, savaş davulunu andırır: sesi yüksektir, içi boş." (Gülistan, s. 271)

Sadî ve Nâbî'nin bu düşüncelerinden hareketle bireyin- çocuğun cahil ya da bilgin olmasını sağlayan en temel unsurun ilmin varlığı olduğu söylenebilir. Öğrenilen bilginin ancak uygulandığında anlam ifade ettiğinden ve ilim sayesinde bireylerin her konuda bir fikir sahibi olabileceğinden yola çıkılarak eğitimde günümüze kadar önemini korumuş olan kendini geliştirme, gerçekleştirme olgusuna bir çeşit gönderme yapıldığı belirtilebilir.

- Nâbî yine çocuk eğitimine etki eden ilim, âlim ve öğrenme kavramları üzerinde de durmuştur. Nâbî çevrede her zaman bir âlime yani öğreticiye ihtiyaç olduğunu vurgular. İlim âlimlerden, işin ehillerinden öğrenilmesi gerektiğini belirtirken günümüz eğitim anlayışında öğretmenlerin varlığı da Nâbî'nin bu görüşünü destekler niteliktedir.

İlmün envâ'ı ile ol mâli

Belki lâzım gele isti'mâli (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.295)

[Çeşitli ilimlerle kendini donat, zihnini doldur. Belki bir gün ona ihtiyacın olur da kullanırsın.]

Bilmek elbetde değil mi ahsen

Sorsalar ben anı bilmem dîmeden (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.296)

[Bir şeyi bilmek, sorulduğu zaman "Ben onu bilmiyorum" demekten daha güzel değil mi?]

İtme âr öğren okı ehlerinden

Her şeyin ilmi güzel cehlinden (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.298)

[Bir şeyi ehlerinden öğren ve bunu yaparken utanma. Çünkü her şeyin âlimliği, cahilliğinden daha iyidir.]

Ger reâyâ vü gerek sâhib-i tâc

Lâ-büd olur ulemâyâ muhtâc (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.307)

[Gerek yönetilen halk olsun; gerek yöneten padişah, muhakkak âlimlere daima muhtaç olurlar.]

Olmayınca mütenâhî-i ulûm

Mümkün olur mu tenâhî-i ulûm (Hayriyye: Yusuf Nabi, s.309)

[İlimlerin sonu gelmeyince (bütün ilimler öğrenilip bitmeyince), hiç ilmin sonu gelir mi? (İlimlerin sayıca bitmesi mümkün mü?)]

- Sadî, Nâbî gibi doğrudan âlim ve öğrenme olgusuna değinmese de bilginin işin ehlerinden öğrenilmesi konusunda Nabi ile ortak bir paydada buluşmaktadır. Sadî, padişahın dahi tüm insanların akıllı kişilerin bilgilerine muhtaç olduğunu belirtir. Diğer bir ortak nokta ise, her iki eserde de bilme ve öğrenme isteğinin vurgulanmasıdır.

" Memleket akıllularla güzelleşir, din günahattan kaçınanlarla olgunlaşır. Padişah akılluların öğütlerine, akılluların padişahlara yaklaşmasından daha muhtaçtırlar." (Gülîstan, s. 250)

" Nabzını mizacından anlıyan bir kimseye gösterdikten sonradır ki, afiyet umman akla uygun olur. Bilmediğin şeyi sor. Sorma zilleti, bilme şerefine giden yolda kılavuzundur." (Gülîstan, s.279)

Sadî ve Nâbî öğrenmenin öneminden ve sınırsızlığından yola çıkarak ilmin gerekliliğini ve yaşamda ihtiyaç karşılayan bir yönü olduğunu belirtir. Öğrenmenin bir süreç olduğundan hareketle çocuk, çeşitli vasıtalar yoluyla bu süreçte bilgi edinir. Aile de başlayan eğitim çevre ve okulla şekillenir. Çocuk ya da öğrenci yaşam döngüsünde her zaman bir bilene, bir öğreticiye ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacı karşılarken duyduğu merak onu öğrenmeye, soru sormaya itecektir. Sadî ve Nâbî çocuğun, öğrencinin öğrenme ve öğretmene duyulan ihtiyacı da bu şekilde ifade etmektedir.

- Sadî'nin çocuk eğitiminde uygulanacak yöntem ve öğretmen davranışları ile ilgili görüşleri de mevcuttur.

Sadî Bostan adlı eserde 'Çocukların Terbiyesi' adlı hikâyede çocuğun kötü bir öğretmene verilmemesini ve öğretmenin okula yeni başlayan öğrencisine onun gözünü korkutmamak için 'Aferin! Ne güzel!' gibi geri dönütlerde bulunmasını önerir. Akyüz(2014: 118) " Sadî'nin kötü öğretmenenden, sözleri ve davranışları birbirini tutmayan öğretmeni kastettiğini anlıyoruz."

" Çocuğunu kötü hocadan koru. Böyle bir hoca, onu kendisi gibi mutsuz ve yolsuz eder." (Bostan, s.274)

Sadî, öğrencinin okula ve öğretmene alıştıktan sonra öğrenciye fazla yumuşak davranılmamasını söyler. Bunun sebebini ise nazlı büyüyen çocuğun ilerdeki yaşamında sıkıntı çekeceğine bağlar. Disiplin altına alınmayan çocuğun terbiye edilemeyeceğini vurgulayan Sadî,

" Öğretmen öğrenciyi az hırpalarsa, çocuk çarşıda uzuneşek oynar." (Gülistan, s. 222)

"Hocanın cefası, baba sevgisinden daha iyidir." (Gülistan, s. 222)

"Hocanın cevrini çekmeyen çocuk feleğin cevrini çeker." (Bostan, s.274) gibi görüşler belirterek öğrencinin terbiyesinde tahammül ve saygının gerekliliğini anlatır. Sadî'nin bu görüşleri çocuk eğitiminde iyi öğretmen modelini çizmede fayda sağlarken, terbiye aracı olarak dayanın kullanılmasında olumsuz bir yönlendirme sağlamıştır denilebilir.

- Sadî çocuğun küçük yaşta eğitilmesini ve terbiye edilmesini savunmaktadır.

" Kişi çocukluğunda terbiye görmezse artık büyüdüğünde iflah olmaz. Yaş ağacı istediğin gibi bükersen; kuru, ateşten başka şeyle doğrulmaz. (Gülistan, s.220)

" Yaş dalı doğrultmak istersen bu olur. Odunu doğrultmaya çalışmanın faydası yoktur." (Gülistan, s. 220)

Sadî'nin bu görüşlerinden hareketle 'Ağaç yaşken eğilir.' atasözünün geçerliliği bir kez daha ortaya konmuştur. Günümüz eğitim anlayışında geçerli olan bu durum kişinin çocukluğunda eğitime başlamasının gelişimi için faydalı olacağını gözler önüne sermektedir. Aynı şekilde Nâbî'nin de yedi yaşındaki oğlu Mehmet'e eğitim ve ilim ile ilgili verdiği nasihatlerin de bu düşünceden kaynaklandığı sonucuna ulaşılabilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Edebiyat ve edebî eserler geçmişten günümüze kadar bireylerin eğitim, eğlence ve estetik ihtiyaçlarını karşılayan öğelerdir. Edebiyat aracılığıyla sanatçılar nesilden nesle kültür ve bilgi birikimlerini, deneyimlerini aktarmışlardır. Edebiyatın bu bağlamda aracı olan eğitim ise öncelikli hedef kitlesi olan çocuk için ayrı bir önem arz etmektedir. Eğitim, bilgi kazanma, hayatı tanıma, estetik zevk alma gibi birçok ihtiyacı karşılayan çocuk edebiyatının doğuşu ise bu işlevlere dayanmaktadır. Çocuk edebiyatı ve bu alanda ortaya konulan eserler, çocukların bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimlerine etki eden yönüyle çocuk eğitiminde dikkate alınması gereken bir değer oluşturmaktadır. Bu yönüyle hem çocuk edebiyatı yazarları hem de tüm yazarlar ve nihayetinde onların eserleri çocuğa sunulacak eğitimin en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Çocuk eğitimi ile ilgili çalışmaların ülkemizde geçmişini belirleyen en önemli ve ilk eserlerden biri Nâbî'nin Hayriyye'sidir. Çocuk edebiyatının tarihsel seyri Tanzimat Dönemi ile başladığını savunan yaklaşımların aksine daha önceki dönemlerde de her ne kadar Nâbî gibi çocuğa görelilik ilkesini göz ardı edilerek kaleme alınsa da verdiği ahlaki ve eğitsel iletilerle çocuk eğitiminde değerlendirebilecek bir diğer eser ise, Sadî Şirazî'nin Gülistan ve Bostan adlı eserleridir.

Nâbî eğitime büyük önem veren, hayatı boyunca eğitimle yetişmeyi ve geleceğe hazır olmak için gerekli şartların yerine getirilmesini önemseyen bir tarzla yazdığı eserinde hayat tecrübelerini ve deneyimlerini çocuğuna aktarmıştır. Nâbî oğlu Ebü'l-Hayr Mehmet Çelebi üzerinden tüm çocuklara ve ebeveynlere seslenerek ilim ve eğitimin önemine, çocuğun nasıl yetiştirilmesi gerektiğine, örnek insan tipine dair öğütlerde bulunmuştur. Ondan yüzyıllar önce yaşamış olan ve Nâbî ile aynı yaklaşımla bir örnek insan tipi çizmeye çalışan Sadî'nin Gülistan ve Bostan adlı eserleri de günümüzde geçerliliğini koruyan sosyal, toplumsal değerleri yansıması, bu değer yargılarının, öğütlerin çocukta olumlu bir etki bırakması açısından çocuk eğitiminde değerlendirilebilecek nitelikler taşımaktadır. Çalışmada çocuk ve eğitim kavramlarının söz konusu eserlerdeki konumu belirlenerek bir mukayese yapılmıştır. Bu mukayese sonucunda, her iki yazarın da örnek bir insan tipi oluşturmaya çalıştığı belirlenmiştir. Örnek insan tipinden beklenen unsurlar ise, İslam dininin gereklerini bilme ve ibadetleri yerine getirme, insan ilişkilerinde iyi huylu ve dürüst olma, arkadaşlık ve dostluk kavramlarına önem verme, yardımsever olma, edep sahibi olma, konuşmalarında ve davranışlarında ölçülü davranma, kanaat sahibi ve tokgözlü olma, yalan, dedikodudan ve kötü alışkanlıklardan uzak durma olarak özetlenebilir. Örnek insan tipinden beklenen bu özellikleri Nâbî oğlu nezdinde tüm çocuklardan ve gençlerden beklemekte, Sadî ise tüm bireylerden bu nitelikleri beklemektedir.

Alan yazın tarandığında araştırma konusuyla ilgili birçok çalışma bulunduğu belirlenmiştir. Bunlardan Er, Ünal ve Gürel'in (2016) çalışmasında "Gülistan" isimli eserde, sorumluluk, çalışkanlık, yardımseverlik ve dayanışma, duyarlılık, sevgi, saygı ve dürüstlük değerlerine yer verildiğinin belirlendiği sonucuna ulaşılması bu çalışma sonuçlarıyla uyumludur. Güven'in (2014) araştırma sonuçlarında yer alan Gülistan ve Bostan'da özellikle "Dürüstlük" değeri ana başlığı altında doğruluk ve adil olma değerlerine, "Hoşgörü" değeri ana başlığı altında başkalarına karşı hoşgörü, merhamet, alçakgönüllülük, öfke kontrolü, empati değerlerine, "Yardımlaşma ve Dayanışma" değeri ana başlığı altında iyilik yapmak, komşuluk ilişkileri, misafirperverlik, cömertlik, arkadaşlık, dayanışma değerlerine yer verildiğinin belirtilmesi de bu araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Açık'ın (2020) çalışmasında ise Hayriyye'nin kendi döneminin insanı için olduğu kadar, günümüz insanı için de anlaşılması gereken nasihatlerle dolu olduğundan bahsedilmesi Hayriyye'nin çocuk ve eğitim açısından önemine işaret olarak kabul edilebilir. Ayrıca Kalfa'nın (2013) çalışmasında belirttiği gibi çocuklarımızın dünya edebiyatında saygınlığı kabul edilmiş klasik eserlerden alacağı birçok evrensel değer ve kritik eğitsel iletilerden yararlanması mümkündür. Alan yazındaki bu araştırma sonuçları hem çocuğun gelişimini ve yetişmesini olumlu etkileme hem de kişilik ve karakter gelişimini belirleme açısından Çocuk ve Eğitim Açısından Nâbî'nin Hayriyye'si ile Sadî Şirazi'nin Gülistan ve Bostan'ının önemini koruduğunu göstermektedir.

Araştırmanın alan yazındakilerden farklı kabul edilebilecek bazı sonuçları ise şöyle özetlenebilir:

Çalışmanın eğitim olgusuna yönelik olarak her iki eserde de yer yer günümüz çağdaş eğitim anlayışına uygun olan, yer yer de uymayan bir anlayışa yer verildiği görülmüştür. Eğitim-ilim açısından tespit edilen unsurlar ise, Nâbî'nin eserinde oğluna iltifat ederek olumlu yaklaşma tarzı, eğitimde olumlu geribildirim gerekliliği, öğrenmenin önemi, öğrencinin istekli olması, ilim ve bilginin çalışma ile olacağı, ilmin yaşamda kolaylık sağlayacağını vurgulanmasıdır. Bu unsurlar günümüzde çağdaş eğitim yaklaşımlarda da mevcut olan durumlardır. Söz konusu eserlerde bu durumların uzun zaman önce belirlenmiş olması bu eserlerin çocuk eğitimi için başvurabilecek kaynaklar olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bunun dışında Sadî'nin eğitimde aşırı disiplin ve dayağa yer veren anlayışı ise olumsuz olarak değerlendirilebilecek ve çocuk eğitiminde günümüzde kabul görmeyen bir durum olarak

değerlendirilebilir. Çocuğun küçük yaşta eğitilmesini ve çocuk eğitiminde bir öğretmenin, âlimin gerekliliğini savunan eserlerde verilen bu öğütler ve nasihatler çocuğun geleceğini olumlu bir şekilde oluşturmada rehberlik niteliğinde birçok öğüt içermesi yönüyle varlığını korumaya devam etmektedir.

Çalışma verilerinden hareketle geliştirilen öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Çocuk ve eğitim ilişkisi açısından Nâbî'nin Hayriyye'si ile Sadî Şirazî'nin Gülistan ve Bostan adlı eserleri üzerine farklı araştırmalar yapılabilir.
- Nâbî'nin Hayriyye'si ile Sadî Şirazî'nin Gülistan ve Bostan adlı eserlerinde özellikle çocuk ve eğitimle ilgili bölüm veya hikâyeler günümüz Türkçesiyle sadeleştirilerek çocuk edebiyatı çalışmalarında kullanılabilir.
- Yunus Emre yılı münasebetiyle Yunus Emre Divanı ya da benzer temel edebi eserler de çocuk eğitimine bakış yönleriyle araştırılabilir.
- Çocuk ve eğitim ilişkisi bağlamında Türk edebiyatı üzerine geniş kapsamlı tarama projeleri gerçekleştirilip henüz gün yüzüne çıkmamış eserlerin belirlenip ilgili alana kazandırılması sağlanabilir.

Kaynakça

- Açık, N. (2020). Nâbî'nin Hayriyye'sinin eğitsel yönü. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 159-169.
- Akyüz, Y. (2014). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Er, H., Ünal, F. Ve Gürel, D. (2016). Sosyal bilgiler dersinde değer aktarımı açısından Sadî Şirazî'nin "Bostan" ve "Gülistan" isimli eserlerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt-Sayı:18-1, 225-242
- Ertop, K. (1977, 8 Nisan). Şiirlerinde içine kapanık, eylemden uzak bir toplumun görüşlerini dile getiren şair: Nâbî. *Milliyet Sanat*, s. 226.
- Gövsa, İ.A. (1933). *Meşhur Adamlar*. C.3., İstanbul.
- Güven, A. Z. (2014). Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi. *Turkish Studies*, 6/9, s.505-517.
- İlaydın, H. (1989). *Bostan*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. (İncelenen eserdeki sayfa numaraları bu baskıya aittir.)
- İlaydın, H. (1991). *Gülistan*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. (İncelenen eserdeki sayfa numaraları bu baskıya aittir.)
- Kalfa, M. (2013).Klasik Eserler ve Klasik Eserlerin Eğitsel İşlevi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171, s.109.
- Kaplan, M. (1995). *Hayriyye-i Nâbî (İnceleme- Metin)*. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Atatürk Kültür Merkezi Yayını. Sayı:94. Mesneviler Dizisi: 1. Ankara: Kale Ofset Matbaacılık.
- Karahan, A.(1987). *Nâbî*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Karaismailoğlu, A. (1992). Bostan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 6, s. 307-308.Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi.

-
- Oğuzkan, A. Ferhan. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayınları.
- Pala, İ. (2013). *Yusuf Nâbî Hayriyye*. İstanbul: Kapı Yayınları. (İncelenen eserdeki beyit numaraları bu baskıya aittir.)
- Şimşek, T. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Rengârenk Yayınları.
- Şirin, M.R. (1994). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tökel, D. A. (2004). Divan Şairi Nâbî ve Popülizm Eleştirisi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*. S.57, Kasım.
- Uludağ, E. (2009). Çocuk Edebiyatı ve Klasik Dönem Örneğinde Nâbî'nin Hayriyye'si. *Turkish Studies*, 4(7), s.774-795.
- Yazıcı, T. (1996). Gülistan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 14, s. 240-241. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zavotçu, G. (2009). Sa'di, Düşüncesi ve Etkileri, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 40, s.47-58.